

שיחה עם יונתן צופי על התערוכה "להעיר נייר", הלובי מקום לאמנות

אורית מור: לצופים בחלל הגלריה העבודות מתגלות בהדרגה. הן חמקמקות, נטמעות בגלל שקיפותן בקיר האפרפר, לצידן מעט עבודות מונוכרומטיות עזות צבע. יש עבודות שהדימוי בהן ברור, ועבודות אחרות מופשטות. גם התנועה של הצופה בחלל מאטה את המבט. מה מאפשרת מבחינתך ההשהיה, זמן הגילוי של הצופה?

יונתן צופי: ההשהיה מאפשרת תנועה בין שני קטבים מנוגדים בחוויית הצפייה: מהעדינות הקיצונית של השקיפות על סף היעלמות של העבודות במבט ראשון, ועד להצטברות של נוכחות כבדה ואטומה בהשתהות מול העבודה. אני רוצה שתתרחש בחלל השתנות ממצב של דממה וריקנות להתגבשות של נוכחות אינטנסיבית. זה הדחף הראשוני שלי כשאני יוצר עבודה – לדחוס לתוכה שני קטבים מנוגדים מתוך כוונה לצבוט את מרקם המציאות, ללחוץ לתוך נקודה בודדה נקודות קיצון מנוגדות שיחוללו תנועה. זוהי עבורי הראייה השלמה: מעבר ממצב ניטרלי/אילם למצב של אינטנסיביות גדולה, כשההכלה של שני הקטבים בו-זמנית אצל הצופה מביאה לשחרור, להיפלטות אל מחוץ לזמן.

א.מ.: השימוש שלך בדבק פלסטי, בג'סו ובאקריליק ללא מצע של נייר או קנבס יוצר מעין פיסול-ציור. עבודות מופשטות, גאומטריות, או כאלו שיש בהן דימוי מוכר, מעלות שאלות הנוגעות להקשר ומציפות את היחסים המורכבים מבחינה פלסטית בין הפיזיות של העבודה לבין הייצוג. כך, למשל, עבודה גאומטרית המזכירה עבודות של פרנק סטלה, שבה עובי הדבק מייצר אפקט תלת-ממדי, אך למעשה היא שברירית ועדינה.

י.צ.: החיבור בין עבודות פיגורטיביות מובהקות לעבודות יותר מופשטות (הן לא באמת מופשטות, אלא מתייחסות לגבולות המצע של הנייר או לאור הנופל על הנייר) מרחיב את העולם שנוצר בחיבורים שבין העבודות. העבודות כאילו עיוורות לעובדה שהן עשויות דבק ומתנהגות כאילו "הכול כרגיל". הרצון הוא להוביל את הצופה לשכוח את המובן מאליו החומרי, להיעלם מהעולם הזה ולהופיע בעולם שהעבודות מתקיימות בו. בתוך גבולות החומר המצומצמים נפתח עולם רחב. מצד אחד יש סגירה וצמצום של הגבולות, ומצד אחר – פתיחה והתרחבות. זה חוק טבע: כמה שלא נגביל את הקיום, הוא ימשיך להתקיים במלואו.

דימויים של חפצים הם מוטיב חוזר אצלי עוד מימי הלימודים בבצלאל, והם קשורים להכרה בכך שעבודת אמנות היא בעצמה אובייקט. כלומר, דימוי של חפץ הוא אובייקט שמדמה אובייקט, אובייקט שמסתתר מאחורי דימוי של אובייקט. זה חיוב כפול, שהוא גם שלילה כפולה; תנועה בין הסתרה לגילוי. אנחנו לא יכולים להבין את האמת הגדולה של נוכחות החומר, ולכן הוא מספר לנו משל קטן על אובייקט אחר. זה מזכיר לי חוויה משונה שהייתה לי בזמן קריאת ספר, כשהרגשתי שהמילים על העמוד מסתירות את האמת של הנייר החלק, אולי כי זו אמת גדולה מלהכיל.

לגבי אובייקטים ביתיים, אני נמשך למתח שבין החמימות האינטימית שמעוררים בנו החפצים שאנחנו מתגוררים איתם ובין הקרירות שמשדר החפץ האטום למבטנו, כמו גם הסטריליות שבמגע היד שלי בעבודה. בתחילת הדרך הייתי עסוק בניקוי מגע היד, רציתי "לרשום כמו חפץ", מתוך שאיפה לרישום יותר אובייקטיבי.

א.מ.: הכרית היא דימוי שחוזר בעבודות שלך.

י.צ.: דימוי הכרית חשוב לי במיוחד. גלגול מוקדם שלה היה גרסה בעיפרון וגרפיט על נייר (2013), אוסף מוזיאון תל אביב לאמנות). מילוי שטח הכרית בעיפרון בעוצמה רבה על גבי נייר דק הפך את פני השטח של הנייר לגליים ויצר תבליט של כרית רכה למראה כתוצאה מפעולה נוקשה ומאומצת. בגלגול הנוכחי, הכרית נוצרת על ידי האפקט של התכווצות הדבק הפלסטי, כשאני מקלף אותו מהמצע לאחר הייבוש. את צורת הכרית מילאתי בשכבה דקה של דבק ואת הרקע בשכבה עבה יותר. השכבה הדקה מתכווצת יותר מאשר העבה, וכך נוצרים הקפלים שיוצרים את דימוי הכרית. החומריות של הדבק מעוררת בי תחושה של חלום. זוהי הופעה קלילה וחסרת ממשות בחומר לא נושם ומלאכותי. בשתי הכריות מתקיים מעין פרדוקס זנון, שלפיו ככל שנתאמץ, לא נגיע אל נקודת הסיום, אל המנוחה. אף על פי שהמחיצה בינינו לבין הכרית קטנה, אנחנו עדיין במרחק אינסופי ממנה.

א.מ.: העבודות הגאומטריות כמו הרשתות מזמינות מבט המתכתב עם המינימליזם, זרם שהתנסח בשנות ה-60 וה-70 של המאה הקודמת. אמנים כמו דן פלוין, קארל אנדרה ורוברט מוריס התייחסו בעבודותיהם לנוכחותו של הצופה בחלל תוך בחינת החוויה התודעתית שלו לנוכח אלמנטים משתנים כמו אור, גודל האובייקט ומיקומו בחלל. המסר שלהם נוסח באמצעות מהלכים רדוקטיביים וריקון של הייצוג. אתה מרגיש זיקה לתפיסות האלו?

י.צ.: יש נקודות דמיון. אני מושפע מעוצמת הטוהר של צורות יסוד וחומרים גולמיים שנפתחה במינימליזם, אבל בניגוד להם חשוב לי להימנע מלהפר את ההפרדה בין האמנות לעולם. הם שברו את ההרמטיות של הדו-ממד, והאמנות גלשה החוצה והפכה את חלל התצוגה לעבודת אמנות. ההפרדה חשובה לי, וגם הניסיון לערער אותה. זה כמו לבדוק כמה חזק אפשר לדחוף קוביית דומינו עומדת מבלי להפיל אותה. אני מרגיש שאני חייב לשמור שלא תהיה הכרעה במשחק "הורדות הידיים" הזה בין האמנות לעולם. אני לא אצא מהמלבן, אבל ההשתוקקות להיחלף מתוכו היא המקום שמעורר בי רצון ליצור.

שלא כמו המינימליסטים, אני לא מבטל את הייצוג, רק מצמצם אותו. העבודות ה"מופשטות" שלי נולדו מתוך התבוננות בנייר הלבן הריק, מתוך צמצום של הרישום למרכיבים ההכרחיים שלו: הנייר, העין, האור והיד. הצמצום הזה קשור ברצון להתקרב פיזית, השתוקקות למשש את גרעין המשמעות. הנייר הלבן הריק מאפשר למבט המתבונן לראות דברים נעלמים. אפשר לראות את פני הנייר הגלויים, את התנהגות האור הנופל על הנייר. בפעולת הראייה אפשר להבחין שמרכז המבט נקלט בצורה החדה ביותר, והשטחים הפריפריאליים הולכים ומאבדים חדות ככל שמתרחקים מהמרכז. בעצם, בראייה עצמה יש מעבר הדרגתי בין ראייה לעיוורון, כשהעיוורון קיים גם בהתעלמות המובנית שלנו מעצם קיומו.

אני מרגיש קרוב לעבודות של אגנס מרטין. לפעמים טועים ומגדירים אותה כמינימליסטית, אבל שלא כמוהם היא הגבילה את העשייה שלה לדו-ממד. למרות הצמצום החמור בפעולת הנחת החומר, מגע היד שלה ממלא את העבודה בנוכחות יציבה וערנית. יש שם אינסופיות שתנועת יד של יצור חי מעבירה – גם דרך סימון קו בסרגל. יש עקבות של יד, אז יש עם מי לאחוז ידיים. דרכה למדתי גם על המתח שבין פנים העבודה ובין גבולות המצע. הגבולות המרובעים והישרים של המצע הם גבולות התודעה, הם הגבולות הנחרצים שבין העולם הזה ובין העולם שנפתח בממד האחר, זה של האמנות. הם מאפשרים את התנועה בין שני העולמות.

א.מ.: זה מאוד חזק בעבודות שלך – היחסים בין הפעולה הידנית המקרית הנובעת מעיסוק בחומרים היוצרים ביניהם ריאקציה, לבין בנייה של מצע שנראה נתון אבל בעצם איננו כזה, כשגבולות הפורמט תמיד תוחמים את המהלך. הפעולה הציורית מהמרכז לשוליים, מראייה לטשטוש, בולטת בעבודות הרשת "להעיר נייר". בהקשר זה אולי תוכל להרחיב על שם התערוכה.

י.צ.: השם "להעיר נייר" עלה כשהחלטתי שאני מפסיק לעבוד על נייר – אחרי שמונה שנים שבהן עבדתי רק עם גרפיט ונייר. העבודות האלה נוצרו מתוך רצון לתת ביטוי פיזי לנוכחות של הנייר באמצעות חומרים אחרים (דבק פלסטי, אקריליק, ג'סו). רציתי ליצור עבודות ללא שימוש במצע נתון מראש, שהמצע והרישום שעליו ייווצרו בו-זמנית, ומאותו חומר. רציתי לטוות רישום שלא יהיה אפשר להפריד בינו לבין המצע. תוך כדי עבודה הרגשתי ממש געגוע לנייר, רציתי לגעת בנייר, אבל הוא לא היה שם.

החלל המלבני הלבן שנוצר לציורי הרשתות הוא סימון של חדר העבודה בדירה שלי, שגודלו 2x3 מ', שם נוצרו העבודות. יש לי משיכה לעבוד בחללים קטנים ולהרגיש מעורסל בין הקירות בצפיפות תוחמת, ממקדת. זה דוחס אותי וגורם לי להפעיל כוח נגדי, כמו בתוך הנייר הלבן. אולי אני עושה פעולה הפוכה ביסודה למינימליזם: אני לא מרחיב את האמנות החוצה אל החיים, אלא מצמצם את החיים חזרה אל תוך הנייר.

דצמבר 2021